

УДК 631.164.23

Н. В. Зинченко,
канд. екон. наук,
доцент,
Луганський національний
аграрний університет

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА КООПЕРАЦІЯ — ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ НА СЕЛІ

Перехід економіки України до ринкових відносин господарювання дозволив учасникам сільськогосподарських підприємств самостійно планувати сільськогосподарське виробництво і організувати його з урахуванням суспільних потреб. Тому виникла необхідність здійснювати й обслуговувати виробництво за рахунок об'єднання сільськогосподарських виробників з метою задоволення своїх економічних, соціальних та інших потреб на принципах самоврядування.

Економічна підтримка аграрного сектора в цілому будується, як відомо, на багаторічно відпрацьованих теоретичних принципах і достатній практиці функціонування соціально-орієнтованого ринкового господарства, в якому переплітаються приватні й суспільні інтереси [1, с. 136], які направлені на захист вітчизняного аграрного товаровиробника, на забезпечення населення якісними і доступними по цінах продуктами харчування, а також основною сировиною для переробки, необхідною для харчової і легкої промисловості.

Для виходу із кризи і подальшого розвитку агропромислового комплексу особливе місце повинна займати кооперація, що сполучає особисті, колективні й суспільні інтереси, створює необхідні умови для ефективнішого функціонування АПК і його головної ланки — сільського господарства.

Суть кооперації полягає в тому, що вона забезпечує умови для об'єднання людей, що поставили перед собою мету поліпшити свій економічний і соціальний стан, тобто сприяє розвитку підприєм-

ницької діяльності і бізнесу, захисту сільськогосподарських товаровиробників на ринках від впливу монопольних структур [1, с. 137–138].

Складність і багатоплановість проблем формування і функціонування коопераційних структур в сільському господарстві зумовили інтерес до них з боку вчених. Дослідженню проблем сільськогосподарської кооперації присвячені фундаментальні роботи В. Г. Ткаченко, В. І. Богачева [1]; В. Г. Андрійчука [2]; В. А. Добриніна, А. В. Беляєва [3]; Н. А. Мойса [4]; П. Т. Саблука [5] та ін.

Не дивлячись на увагу, що посилилася останніми роками, до дослідження проблем розвитку кооперації в АПК, багато питань відновлення й активізації коопераційних процесів в умовах переходу до змішаної економіки залишаються маловивченими. Кооперація і кооперативні відносини в умовах ринкової економіки є реальним чинником переходу виробництва на достовірно демократичні основи [1, с. 136]. Тому для подальшого вивчення питань щодо коопераційних процесів слід уявити поняття і сутність кооперації.

Термін «кооператив» від латинського «cooperatio» означає співпрацю. У широкому сенсі слова кооперація є об'єктивною основою функціонування суспільства, оскільки завдяки кооперативним зв'язкам між сільгоспдприємствами і переробними підприємствами створюються умови для ефективнішого функціонування АПК і його головної ланки — сільського господарства. Ця форма соціально-економічної діяльності є важлива складова економічних перетворень на селі і визначає не тільки форму госпо-

© Н. В. Зинченко, 2010

дарювання, тип підприємства, а в першу чергу спосіб виживання сільськогосподарських товаровиробників у важких кризових умовах [1].

Метою даної роботи є визначення принципів функціонування сільського господарства.

Відновлення і функціонування коопераційних структур в АПК приведе к підвищенню економічної ефективності сільського господарства.

Розвиток кооперативних відносин на Україні з'явився з відміною кріпацтва у 1861 р. З початку 1915 р. виникнення кооперативів було пов'язане зі становленням капіталістичних відносин, які спричинили погіршення соціально-економічного положення великої кількості сільського населення всієї країни і зростання через конкуренцію на ринку. Тому сільськогосподарські товаровиробники почали шукати нові ринкові підприємницькі формування, які б дозволили більш ефективно функціонувати в ринкових умовах.

Значним кроком у відродженні підприємницької діяльності було ухвалення Закону СРСР «Про кооперацію» (1988 р.). Проте в цьому законі не були відбиті основні фундаментальні положення, а саме розмежування відносин власності, а також розробка кооперативних принципів.

Новий етап відродження вже української селянської кооперації був покладений у 1997 р. ухваленням Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію». Тому на підставі цього закону на Україні почали створюватися кооперативні організації у вигляді сільськогосподарських (виробничих, обслуговуючих), споживчих і кредитних кооперацій [1, с. 137].

Суть кооперації полягає в тому, що вона забезпечує умови для об'єднання людей, які можуть поліпшити свій економічний і соціальний стан. Також можна відзначити, що кооперація це основа розвитку продуктивних сил, процес суспільного розподілу праці, що прискорюється, а також це вдосконалення організації й управління сільськогосподарським виробництвом. При кооперації агропідприємств створюються нові форми спеціалізованого виробництва. Така кооперація створюється в одній і тій же галузі і сфері діяльності за допомогою горизонтальної інтеграції.

Горизонтальну інтеграцію можна розглядати у двох аспектах: по-перше, об'єднання окремих спеціалізованих сільськогосподарських підприємств, що виконують певні функції в загальному процесі виробництва, і по-друге, об'єднання зусиль і засобів декількох господарств для створення спільних великих спеціалізованих підприємств [3]. У межах декількох галузей здійснюється вертикальна інтеграція — це створення агропромислового комплексу [4].

Таким чином, виходячи з вище сказаного, можна узагальнити поняття і суть кооперації. У сільськогосподарському виробництві кооперація — це

союз сільських товаровиробників, що добровільно об'єдналися, метою яких є розширення масштабів діяльності, зниження витрат при виробництві, переробці й реалізації сільськогосподарської продукції в іншій господарській діяльності.

Переваги кооперації перед іншими організаційно-правовими органами в сільському господарстві представляють, перш за все, принципи їх створення і функціонування, які визначені Законом України «Про сільськогосподарську кооперацію». Серед них можна виділити:

- добровільність членства;
- взаємодопомога і забезпечення економічної вигоди для членів кооперації;
- розподіл прибутків і збитків кооперативу між членами з урахуванням їх особистої трудової участі в господарській діяльності;
- обмеження дивідендів по додаткових пайових внесках членів і пайових внесках асоційованих членів;
- рівна участь кооператорів в управлінні діяльністю кооперативу (один член кооперативу — один голос);
- доступність інформації про діяльність кооперативу для всіх його членів.

Класифікація принципів, видів і учасників сільськогосподарської кооперації представлена на рис. 1.

Рис. 1. Система сільськогосподарської кооперації

Дані принципи вироблені світовою практикою з розвитку кооперації. Кооперативи створюються і

функціонують по законах, що визнають кооперативні принципи і встановлюють правила, на підставі яких здійснюється їх діяльність.

Тому в останні роки майже всі товаровиробники приділяють все більше уваги кооперації, в якій бачать можливість підвищення економічної і соціальної ефективності своєї діяльності [6].

На основі цих принципів і формується організаційний механізм сільськогосподарської кооперації.

Можна також відзначити, що перетворення сільськогосподарських підприємств в кооперативі доцільно вести на базі господарств, що склалися. За даними Держкомстату України на 01.01.2009 р. в Україні налічувалося 2220 виробничих і 1042 обслуговуючих кооперативів, 668 кредитних союзів та інших форм споживчої кооперації.

При функціонуванні сільськогосподарської кооперації існує ряд переваг, це:

мотивація праці;

можливість концентрації трудових, матеріальних і фінансових ресурсів і їх раціональне використання; кооперація дозволяє краще адаптуватися до ринку і гнучко реагує на попит, що змінюється;

підвищуються (удосконалюються) підприємницькі здібності сільськогосподарських товаровиробників;

за допомогою кооперації забезпечується справедливий розподіл доходів;

здійснюються економічні й соціальні гарантії працівникам сіла.

Таким чином, подальший розвиток кооперації агрогосподарств в Україні може існувати тільки при вживанні відповідних заходів.

По-перше, кооперативи слід розглядати як самостійний і повноправний сектор економіки країни.

По-друге, з боку державного регулювання встановити компенсуючі і стимулюючі пільги.

По-третє, удосконалити підготовку і підвищення кваліфікації кооператорів шляхом вивчення досвіду на передових об'єктах різних регіонів.

Крім того, слід створити інформаційно-консультативні служби з розвитку сільськогосподарської кооперації та розробити вертикальну структуру управління сільськогосподарською кооперацією, яка повинна передбачати всі необхідні підрозділи для ефективного функціонування кооперативних формувань [5].

Висновки та перспективи подальших наукових розробок в даному напрямі. Для вирішення проблем по підвищенню економічної і соціальної ефективності кооперації слід розглянути і вирішити ряд завдань:

з державного регулювання економічних відносин у даній сфері;

із забезпечення нормативно-правової бази і умов, сприяючих ефективному функціонуванню кооперативних підприємств;

зі стабілізації рівня цін і контролю за ними; з фінансово-кредитної підтримки АПК.

Таким чином, формування і розвиток кооперативних структур в АПК є одним із найважливіших чинників підвищення економічної ефективності сільського господарства України. Активізація кооперативних процесів обумовлена не тільки потребами самих товаровиробників галузей АПК, прагнучих до об'єднання для спільної діяльності, але і зусиллями з боку держави, направленими на стимулювання створення кооперативних агропромислових формувань як ефективного механізму подолання депресивного стану сільськогосподарського виробництва.

Поліпшення фінансового стану кооперативних формувань залежить від стабілізації економіки, вирішення проблем заборгованості, а також ухвалення ланки заходів, які забезпечують зростання бюджетної підтримки і ринкових доходів сільськогосподарських кооперативів. Сільськогосподарська кооперація виправдає себе лише в тому випадку, якщо всі учасники процесу будуть дотримуватися визначених принципів її діяльності.

Література

1. Ткаченко В. Г. Аграрная реформа в Украине : результаты, проблемы, перспективы завершения : моногр. / под ред. Ткаченко В. Г., Богачева В. И. — Луганськ : «Книжковий світ», 2006. — 228 с.
2. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник / В. Г. Андрійчук. — 2-ге вид., доп і перероблене. — К. : КНЕУ, 2002. — 624 с.
3. Добрынин В. А. Экономика сельского хозяйства / В. А. Добрынин, А. В. Беляев, П. П. Дунаев ; под ред. В. А. Добрынина. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Агропромиздат, 1990. — 476 с.
4. Мойса Н. А. Специализация сельскохозяйственного производства и межхозяйственное кооперирование : учеб. пособие для с.-х. вузов / Н. А. Мойса, Н. М. Савенко. — Киев : Вища школа. Головное изд-во, 1980. — 176 с.
5. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку : інформаційно-аналітичний зб. (випуск 5) / за ред. П. Т. Саблука та ін. — Київ : ІАЕ УААН, 2002. — 647 с.
6. Малік М. Й. Кооперація в сільському господарстві: стан і перспективи розвитку / М. Й. Малік // Економіка України. — 2003. — № 4. — С. 24–27.

Подано до редакції 06.10.2010 р.